

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПРОВІДНИХ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ (ЧАСТИНА I)

Анотація. В статті розкрито стан діючого нормативно-правового та пошукового науково-методичного забезпечення провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку. Наведений алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку. Викладені пропозиції щодо вдосконалення та подальшого розвитку організаційно-економічного механізму державного управління соціально-економічним розвитком в Україні, які покликані забезпечити розробку та реалізацію Національної та Регіональних програм людського розвитку.

Ключові слова: регіон, механізм, людський розвиток, програмування, планування, фінансування, аналіз, регулювання, моніторинг.

Summary. The author revealed the current state of normative, legal, search, normative and methodical providing of leading elements of the state regulation of the regional human development in the article. The algorithm of functioning of state regulation of the regional human development was presented by its author. The author presented proposals for the improvement and further development of organizational and economic mechanism of Public Administration of social and economic development in Ukraine. These proposals are designed to provide the development and implementation of National and Regional human development programs.

Key words: region, mechanism, human development, programming, planning, financing, analysis, regulation and monitoring.

Постановка проблеми. Програми розвитку ООН (ПРООН), починаючи з 1990 року, приступили до підготовки і видання Глобальних Звітів про людський розвиток. Україна першою з держав Центральної та Східної Європи, а також серед країн-членів СНД прийняла Концепцію людського розвитку в якості органічної складової Концепції сталого розвитку в глобальному та національному вимірі та як основу цивілізаційного прогресу. Розрахунки Індексу людського розвитку (ІЛР) для України в методології обчислення ПРООН були вперше включені у Глобальний Звіт з людського розвитку 1993 року, а у 1995 році був вперше виданий Національний звіт про людський розвиток в Україні, який з того часу став готуватися один раз в два роки.

Науковою базою Концепції сталого розвитку та Концепції людського розвитку стали положення Теорії іоносфери, яку розробив видатний український вчений світового рівня, академік Володимир Іванович Вернадський ще на початку ХХ століття. Суть і зміст концептуальних положень його ідей полягають в обов'язковій узгодженос-

ті людського (тобто соціального), екологічного та економічного розвитку таким чином, щоб від покоління до покоління не зменшувалась якість та безпека життя людей, не погіршувався стан довкілля і відбувався соціальний прогрес.

Приєднавшись у 2000 році до Декларації Тисячоліття ООН, яка була затверджена 189-ма державами світу на Саміті Тисячоліття ООН, Україна у 2003 році адаптувала глобальні Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) до встановлення наступних національних цілей [2, с. 1]:

1. Подолання бідності – 3 завдання та 5 індикаторів.
2. Забезпечення якісної освіти впродовж життя – 2 завдання та 6 індикаторів.
3. Забезпечення гендерної рівності – 2 завдання та 4 індикатора.
4. Зменшення дитячої смертності – 1 завдання та 2 індикатори.
5. Поліпшення здоров'я матерів – 1 завдання та 2 індикатори.
6. Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДУ та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів.

© О. В. Шинкарьук, А. О. Сігайов, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Шинкарьук О.В. Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина I) / О. В. Шинкарьук, А. О. Сігайов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. – №3 (35). – С. 80–92.

References (APA):

Antoshkin, V. (2016). Umovy i faktory rehionalnoi intehratsii V Ukraini [Conditions and factors of regional integration in Ukraine]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 3(35), 80–92 (in Ukr.)

7. Сталий розвиток довкілля – 4 завдання та 6 індикаторів.

Наведені національні цілі та їх характеристики за завданнями та індикаторами відповідають нумерації та назвам глобальних Цілей Розвитку Тисячоліття. Натомість, 8-ма з глобальних ЦРТ «Глобальне партнерство для розвитку» не була локалізована до відповідної національної цілі, завдань та індикаторів з її доведення на субнаціональний (регіональний) рівень.

Взявши на себе зобов'язання щодо виконання завдань по досягненню ЦРТ до 2015 року, органи державної влади в Україні спромоглися локалізувати національні цілі, завдання та індикатори тільки до 5-ти з 27-ми адміністративно-територіальних одиниць: у 2005-2006 роках до Луганської, Донецької та Львівської областей (так звані «три пілотних проекти») та у 2012 році до АР Крим та Чернівецької області (при розбудові інституційної спроможності обласних органів державної влади до стратегічного планування та моніторингу).

Моніторинг досягнення національних цілей і завдань ЦРТ був запроваджений з 2004 року тільки в цілому по Україні, а не по регіонах, а також без узгодження з моніторингом рейтингової оцінки регіонального людського розвитку по 27-ми адміністративно-територіальним одиницям: 24 адміністративні області, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь.

В цей час діяла затверджена Спільною Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України від 14.03.2001 № 76 Національна методика розрахунку Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) з визначенням узагальнюючого індексу за 9-ма аспектами та 92-ма показниками людського розвитку: демографічний розвиток (8 показників); розвиток ринку праці (9 показників); матеріальний добробут населення (12 показників); умови проживання (20 показників); рівень освіти (8 показників); стан та охорона здоров'я (10 показників), соціальне середовище (11 показників); екологічна ситуація (6 показників); фінансування людського розвитку (8 показників) [3].

Рейтингова оцінка ІРЛР здійснювалась на національній статистичній базі за 27-ма адміністративно-територіальними одиницями України, починаючи з 1999 року. Накопичений досвід оцінки ІРЛР сприяв тому, що у 2006 році з позиції використання її результатів для визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів та їх фінансового забезпечення за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, міжнародних грантів та технічної допомоги, а також для впровадження механізму державно-приватного партнерства було запропоновано розробляти Національну та Регіональні програми людського розвитку.

Так, ідеї та пропозиції щодо розробки та затвердження Національної та Регіональних програм людського розвитку, як провідних ланок державних програм та регіональних планів соціально-економічного розвитку, державного та місцевих бюджетів, якими передбачалось лікування соціальних хвороб Донбасу, були оприлюднені у передвиборчій програмі Блоком безпартійних «Сонце» (Рух – «Єдина родина», О.М. Ржавський) та в газеті «Зоря Донбасса» (м. Свердловськ, Луганська область, В.Ф. Столяров). Ці ж ідеї та пропозиції містились і в 2014 році у передвиборчій програмі Руху «Україна – Єдина країна», який був спадкоємцем Руху «Єдина родина». Але як і тоді, так й досі діюча система державного управління національним господарством на ці ідеї та пропозиції ніяк не зреагувала.

Ознаками визначення підпрограм Національної та Регіональних програм людського розвитку вважались зазначені 9 аспектів людського розвитку як органічних складових частин системи їх моніторингу в державному регулюванні соціально-економічного розвитку регіонів. Тобто як і в минулому, так і в сьогоденні наявна потреба підвищення ролі регіональних органів державної влади для досягнення національних завдань ЦРТ.

Забезпечення узгодженості моніторингу ІРЛР і моніторингу ЦРТ стає комплексним індикатором оцінки результативності та ефективності державної регіональної політики, яка повинна здійснюватись обласними органами державної влади за основними складовими людського розвитку: станом охорони здоров'я та демографічною ситуацією, рівнем освіти та розвитком системи освіти, станом ринку праці та рівнем добробуту.

Актуалізація цієї проблеми в сучасних умовах відбулася в процесі реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади шляхом створення Об'єднаних територіальних громад (ОТГ) з правами та відповідальністю міст обласного значення [4]. Згідно нової моделі формування місцевих бюджетів, починаючи з 2015 року, ОТГ стали безпосередньо отримувати субвенції з Державного бюджету України на освіту («Освітня субвенція»), охорону здоров'я («Медична субвенція») та соціальний захист населення («Соціальні програми і допомога»), а також кошти з Державного фонду регіонального розвитку на розробку та реалізацію інфраструктурних проектів в соціально-культурній сфері.

У зв'язку з цим, деякої соціальної невизначеності набула ситуація з перерозподілом повноважень (прав і відповідальності) як між обласними органами законотворчої та виконавчої влади, так і між ними та ОТГ у регулюванні процесів регіонального людського розвитку.

Саме в контексті впровадження системи Прогнозування-Програмування-Бюджетування (ППБ) на обласному рівні шляхом обґрунтування основних складових механізму державного регулювання регіонального людського розвитку та визначення стану їх нормативно-правового та науково-методичного забезпечення і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Перший напрямок фундаментальних досліджень з поставленої проблеми складають науково-теоретичні та методологічні доробки щодо підвищення ролі держави в регулюванні соціально-економічного розвитку регіонів та держави в цілому. Це насамперед дослідження Найдюнова В.С. [5], Манцура І. Г. [6], Дриги С.Г. [7], Саричева В.І. [8], Куценко В.І. [9, 10], Романюка С.А. [11], Чернодіда І.С. [12], Павленко В.П. [13], Головінова О.М. [14], Новікової О.Ф. та Дейч М.Є. [15], Стеченко Д.М. [16].

Другий напрям дослідження з проблеми, що розглядається, – це науково-методичні розробки щодо удосконалення економіко-статистичного вимірювання регіонального людського розвитку в складі оцінок соціально-економічного розвитку та соціально-економічної безпеки регіону, їх практичного використання. Цими дослідженнями займаються Кулинич Р.О. [17], Манцуров І. Г. [18], Варналій З.С., Буркальцева Д.Д. і Саєнко О.С. [19], Матросова Л.М. і Пруднікова Л.О. [20], Антошкін В.К. [21, 22, 23], Откидач М.В. [24] та Шинкарюк О.В. [25].

Натомість дослідження, що безпосередньо розкривають механізм державного регулювання регіонального людського розвитку практично відсутні. Наявні тільки ініціативні пошукові доробки, які були опубліковані у 2014 році [26-27]. В цих статтях автори виходили із глобального, національного та регіонального виміру життя в Україні при обґрунтуванні механізму державного управління «життям по-новому». Останній повинен базуватись на національній системі цінностей з орієнтацією на відповідність сучасним уявленням про напрями сталого розвитку людства – «Мудрість природи» в єдності трьох складових: «Матриці природи»; «Мистецтва життя», «Розвитку екоспільнот».

У першій публікації авторами доведена необхідність переходу до розробки Національної та Регіональних програм людського розвитку з перерозподілом повноважень між центральними та місцевими органами влади на підставі схеми визначення видаткових повноважень на обласному, районному та базовому рівнях у фінансуванні регіонального людського розвитку.

У другій з цих публікацій автори визначили систему науково-освітнянського забезпечення

механізму державного управління «життям по-новому» в умовах децентралізації влади, яка б зберігала територіальну цілісність унітарної держави шляхом впровадження бюджетного федералізму.

Виходячи з потреб інституалізації державного управління національним господарством у майбутньому, було наголошено на випереджаючий розвиток науково-методичного забезпечення стратегічного планування для формування Національної та Регіональних програм людського розвитку шляхом підготовки та затвердження «Планового Кодексу України» (за аналогією з Бюджетним Кодексом України).

Мета дослідження. Метою статті є інституалізація першого провідного елемента (визначення цілей розвитку, прогнозування і планування людського розвитку) обґрунтованої структури та алгоритму функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку з оцінкою його результативності та ефективності в контексті аналізу діючого нормативно-правового та розгляду пошукового науково-методичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Підвищення ролі держави в економіці Найдюнов В.С. розглядав шляхом визначення функцій держави у ринковій економіці, основних завдань регулювання економіки, регулювання економічного зростання та рівноваги, а також детального розкриття комплексу інструментів державного регулювання [5, с. 6-24].

Саричев В.І., розглядаючи передумови формування національних інститутів управління одночасно з формуванням національної стратегії людського розвитку, досліджує процеси його інституалізації як ключові тенденції сучасного соціально-економічного розвитку. Виходячи з соціально-економічної природи інститутів управління людським розвитком, формальні інститути він визначає «як законодавчо-правове забезпечення з боку держави, що доповнюється системою адміністративного регулювання та механізмом функціонування інститутів» [8, с. 120-122].

Куценко В.І. комплексно досліджує організаційно-економічний механізм управління сталим розвитком складових соціальної сфери: освіти [9, с. 110]; охорони здоров'я [9, с. 192]; туристично-рекреаційної та культурної сфери [9, с. 235]; матеріально-побутової сфери [9, с. 265]. Розглядаючи процеси інституалізації, вона виділяє групи інститутів з їх внутрішньою логічною співпорядкованістю: політико-правові, економічні, спеціальні та інститути, що забезпечують розвиток людського та соціального капіталу і до яких відносить освіту, охорону здоров'я, культуру, житлове забезпечення та соціальний захист [10, с. 109].

Романюк С.А. обґрунтував новий підхід до формування державної підтримки регіонального розвитку – створення умов підвищення конкурентоспроможності регіонів із задіянням регіонального потенціалу через програмування розвитку. Інституційне забезпечення нової моделі державної політики регіонального розвитку він вбачав у стратегічному плануванні та прогнозуванні, горизонтальній та вертикальній координації, багаторівневого управління, децентралізації, соціальної та економічної інтеграції [11].

Чорнодід І.С., досліджуючи залежності та щільності зв'язку між такими показниками ефективності національних економік як ВНД на душу населення, Індексом економічної свободи, Глобальним індексом інновацій, Індексом людського розвитку, Індексом глобальної конкурентоспроможності та окремими складовими інституційного середовища певних країн, приходять до висновку, що інституціалізація формується в процесі прогресивних змін у соціальних відносинах. У його доробках інституційне середовище «виступає необхідною передумовою розбудови засад сталого соціального конкурентоспроможного розвитку економіки на різних рівнях господарювання» [12, с. 266, 285].

Павленко В.П. визначає інституціалізацію як важливу умову формування цілісної системи державного регулювання розвитку національної економіки, центральною ланкою якої є державне стратегічне планування без системного запровадження якого держава не може вирішити «масштабні економічні та соціальні завдання, завдання культурного розвитку, гарантування економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу національного багатства, підвищення добробуту населення» [13, с. 63, 71].

Головінов О.М., досліджуючи державу як інструмент забезпечення сталого розвитку національної економіки, виявив та класифікував на мікро- та макрорівнях ті негативні наслідки трансформаційних процесів в Україні, які обумовлюють необхідність посилення ролі держави та державного регулювання економіки в сучасних умовах [14, с. 213].

Новікова О.Ф. і Дейч М.Є. у своїх піонерських дослідженнях наголошують, що «Соціальна відповідальність государства прежде всего проявляется в содействии и обеспечении человеческого и социального развития» [15, с. 138]. До провідних інститутів соціальної відповідальності (в контексті досягнення мети статті) вони відносять сім'ю, засоби масової інформації, трудовий

колектив і профспілки, систему середньої та вищої освіти, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, бізнес і громадські організації, правоохоронні органи та судову систему [15, с. 236].

Систематизація та узагальнення розглянутих концептуальних положень щодо інституціалізації державного регулювання соціально-економічних процесів на національному та субнаціональному рівнях дозволяє визначити наступні провідні елементи та основні складові механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (рис. 1):

— перший провідний елемент – комплекс функцій щодо визначення цілей розвитку, моделювання, прогнозування і планування регіонального людського розвитку;

— другий провідний елемент – комплекс функцій щодо фінансування заходів і завдань регіонального людського розвитку;

— третій провідний елемент – комплекс функцій щодо моніторингу регіонального людського розвитку.

Основні складові механізму державного регулювання регіонального людського розвитку визначають наступні функції та процедури як сукупність підфункцій, операцій та дій:

1. Визначення цілей розвитку, прогнозування і планування регіонального людського розвитку.

1.1. Розробка заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку та Програм сталого розвитку.

1.2. Локалізація завдань Програм і Національного плану дій зі сталого розвитку та розробка Національної програми людського розвитку.

1.3. Локалізація завдань Програм і Національного плану дій зі сталого розвитку та розробка Регіональних програми людського розвитку.

2. Фінансування заходів і завдань регіонального людського розвитку.

2.1. Фінансування і співфінансування заходів регіонального людського розвитку з державного та місцевих бюджетів і завдяки публічно-приватному партнерству.

2.2. Бюджетування завдань Національної та Регіональних програм людського розвитку, секторальна бюджетна підтримка ЄС та міжнародна технічна і донорська допомога.

2.3. Фінансування Програм регіонального розвитку з Державного бюджету України та інфраструктурних проектів Об'єднаних територіальних громад з Державного фонду регіонального розвитку.

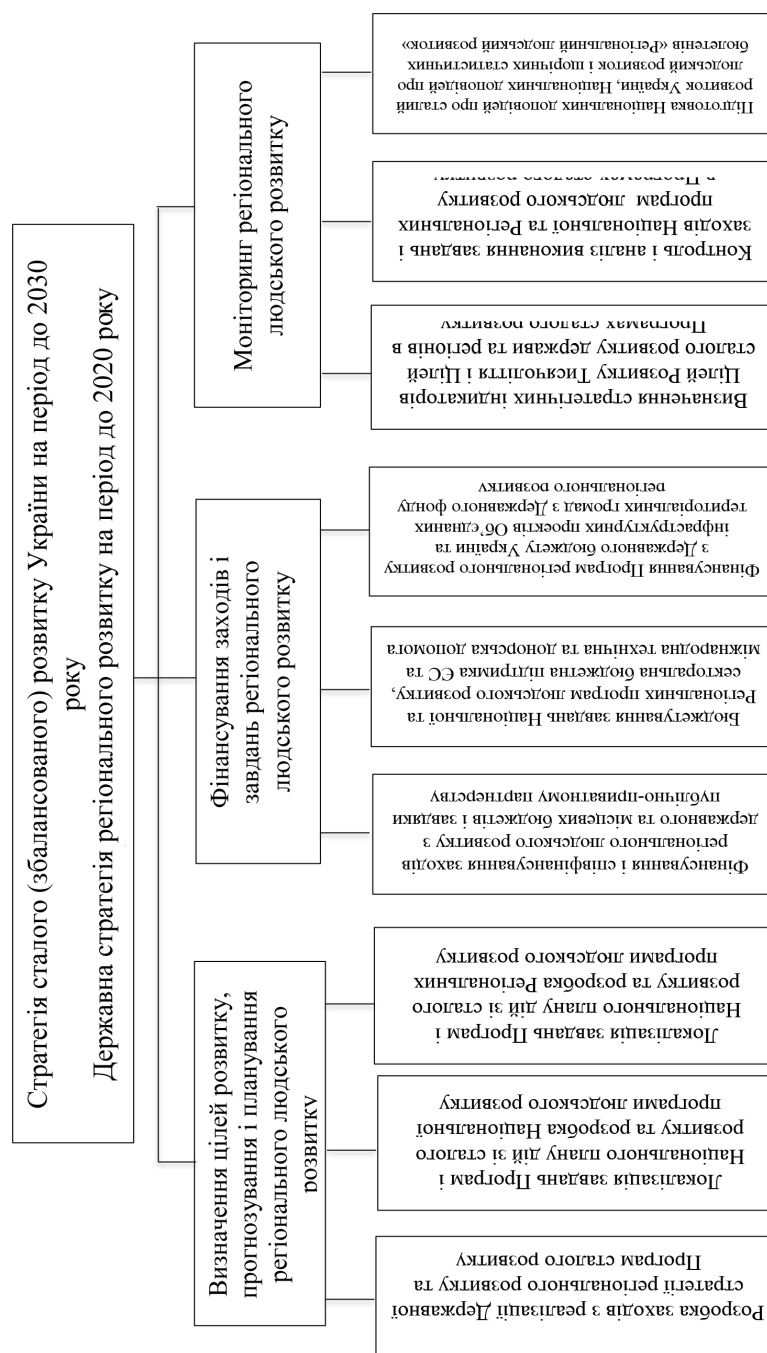

Рис. 1. Провідні елементи та основні складові механізму державного регулювання регіонального людського розвитку на субнаціональному рівні

Джерело: Авторська розробка

Моніторинг регіонального людського розвитку

2.4. Визначення стратегічних індикаторів Цілей Розвитку Тисячоліття і Цілей Сталого Розвитку держави та регіонів у Програмах сталого розвитку.

2.5. Контроль і аналіз виконання завдань і заходів Національної та Регіональних програм людського розвитку в Програмах сталого розвитку.

2.6. Підготовка Національних доповідей про сталий розвиток України, Національних доповідей про людський розвиток і щорічних статис-

тичних бюлетенів «Регіональний людський розвиток».

На рівні адміністративних областей та адміністративних районів України державне регулювання регіонального людського розвитку спроможні здійснювати обласні та районні державні адміністрації (ОДА і РДА), органи місцевого самоврядування, включаючи ОТГ із статусом міст обласного значення, територіальні підрозділи Центральних органів виконавчої влади в структурі ОДА – Департаменти освіти, Департаменти

охорони здоров'я, Департаменти соціального захисту населення.

Розробці Національної та Регіональних програм людського розвитку передують обґрунтування та прийняття на національному рівні Державної стратегії регіонального розвитку та Програми сталого розвитку на періоди до 2020 р. та до 2030 р., а також розробка заходів із їх реалізації на субнаціональному (регіональному) та місцевому рівнях.

Наукове та практичне розв'язання проблем державного регулювання людського розвитку в регіонах України на загальнодержавному та територіальних рівнях рекомендується здійснювати у складі Програм та Прогнозів соціально-економічного розвитку, Державного та місцевих бюджетів з використанням механізму державно-приватного партнерства [26-27].

Функції та процедури прогнозування, планування та фінансування у складі Національної та Регіональних програм людського розвитку на 3, 5 та 10 років повинні стати центральними серед Програм соціально-економічного розвитку та Бюджетних програм на ці ж періоди на загальнодержавному та територіальних рівнях державного регулювання соціально-економічними процесами.

Ознаками виділення підпрограм Програм людського розвитку доречно визначити аспекти людського розвитку на національному та субнаціональному (регіональних) рівнях, які одночасно є факторами формування обсягів та структури регіональних фінансових ресурсів.

Кожному з аспектів людського розвитку буде відповідати окремий блок визначених показників, що формують систему відповідних індикаторів людського розвитку регіонів у конкретних підпрограмах Національної та регіональних Програм людського розвитку.

Національна та Регіональні програми людського розвитку за своїм складом повинні включати:

1. Основні напрямки людського розвитку в державі на 10 років, які будуть визначені у передвибірчих програмах та зверненнях до українського народу кандидатів у Президенти України та у Посланнях Президента України до Верховної Ради України.

2. Оцінки стану, виявлені тенденції та результати моніторингу щорічного виконання Національної та Регіональних програм людського розвитку, які будуть здійснюватися Кабінетом Міністрів України.

3. Завдання щодо людського розвитку на плановий період (на 3 і 5 років) за відповідними підпрограмами, які обґрунтовуються в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України та затверджуються Верховною радою України.

Впровадженню функцій та процедур прогнозування, планування та фінансування людського розвитку при формуванні Національної та Регіональних програм повинно передувати проектування та налагодження складових організаційно-економічного механізму державного управління соціально-економічним розвитком в Україні на основі наступних концептуальних положень:

- організатором розробки, координатором та відповідальним виконавцем Національної та Регіональних програм людського розвитку доцільно затвердити Кабінет Міністрів України, а головним розпорядником бюджетних коштів цих програм — Міністерство фінансів України, Міністерство освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства соціальної політики України;

- Національну та Регіональні програми людського розвитку здатні розробляти Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, органи правоохоронної системи, Міністерство фінансів України і Державна служба статистики України разом із Національною академією наук України та відомчими науково-дослідними інститутами;

- Національна та Регіональні програми людського розвитку на наступні за плановим періоди обов'язково узгоджуються зі стратегічними цілями соціально-економічного розвитку держави та регіонів;

- до Програм соціально-економічного розвитку України та регіонів на середньо- та довгостроковий періоди, проектів Державного та місцевих бюджетів України на короткостроковий період у складі проектів Національної та Регіональних програм людського розвитку повинні додаватися Національний звіт «Про людський розвиток в Україні» та аналітичні матеріали «Регіональний людський розвиток» за попередні періоди у порівнянні з іншими країнами та територіями;

- проекти Національної та Регіональних програм людського розвитку повинні базуватися на переліку ключових проблем та пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів на коротко-, середньо та довгострокову перспективу, які зініційовані та обґрунтовані центральними і місцевими органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на підставі соціального партнерства та соціальної відповідальності;

- визначення пріоритетів людського розвитку в Національній та Регіональних програмах, структури їх взаємозв'язку повинно здійснювати-

ся за принципом побудови міжгалузевого балансу – логічної схеми, в якій показники пріоритетів програм, будучи їх метою, одночасно є індикаторами соціальної ефективності за іншими бюджетними програмами;

— Підпрограми Національної та Регіональних програм людського розвитку включатимуть комплекс соціальних заходів, які будуть передбачатися в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України і бути спрямовані на:

- а) підвищення вартості кваліфікованої праці;
- б) забезпечення прав громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, житло;
- в) розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення доступності до базових соціальних послуг;

г) проведення політики підтримки сімей, материнства та дитинства.

— фінансування Національної програми людського розвитку повинно здійснюватися з Державного бюджету України, а Регіональних програм – з Державного та місцевих бюджетів України, включаючи секторальну бюджетну підтримку ЄС та міжнародну технічну та донорську допомогу;

— проект основних напрямів бюджетної політики щодо людського розвитку на наступний бюджетний період доречно ґрунтувати на прогнозних і програмних документах екологічного, економічного та соціального розвитку регіонів і держави в цілому;

— головні розпорядники бюджетних коштів згідно своєї місії зобов'язані уточнювати основну мету діяльності та формувати бюджетні запити, виходячи з потреб виконання завдань підпрограм Національної та Регіональних програм людського розвитку;

— Міністерство фінансів України спроможне здійснювати аналіз бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів у частині їх відповідності завданням підпрограм Національної та Регіональних програм людського розвитку.

На підставі викладених положень організаційно-економічного механізму державного управління людським розвитком стає можливим впровадження системи П (прогнозування), П (програмування), Б (бюджетування) людського розвитку в регіонах та по державі в цілому. Це головна запорука послідовного нівелювання та подальшого усунення деструктивних соціальних явищ в Україні на основі укріплення та розвитку національної системи цінностей в процесі досягнення цілей ХХІ століття.

Визначення цілей розвитку і моделювання людського розвитку конкретного регіону необхідно здійснювати шляхом локалізації національних завдань досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття

(ЦРТ). Прогнозування і програмування регіонального людського розвитку доцільно проводити за показниками моніторингу 6 блоків інтегральної оцінки Індексу регіонального людського розвитку, які одночасно визначають і кількість 6 підпрограм.

Формування Регіональної програми людського розвитку повинно співпадати з розробкою Плану заходів з реалізації Регіональної стратегії розвитку під кутом зору досягнення цілей людського розвитку в регіоні. При цьому можливі варіанти виділення підпрограм Регіональних програм людського розвитку конкретної області шляхом синтезу відповідних заходів практичної реалізації регіональної стратегії розвитку за іншими ознаками. Наприклад, в Хмельницькій області при розробці Регіональної програми людського розвитку на 2016-2020 рр. за блоками (підпрограмами) «Відтворення населення», «Соціальне становище», «Комфортне життя», «Добробут», «Гідна праця», «Освіта», які забезпечені інформацією щорічних статистичних бюлетенів «Регіональний людський розвиток», була визначена необхідність та доцільність розробки підпрограм «Охорона здоров'я», «Культура і мистецтво», «Фізична культура і спорт» (див. табл. – висновок).

Стисло розглянемо основні пошукові науково-методичні рішення за першим провідним елементом механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (див. рис. 1).

Конституція України визначає нашу країну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1) [1]. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3).

Таблиця – висновок

Паспорти підпрограм «Охорона здоров'я», «Культура і мистецтво», «Фізична культура і спорт» Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини на 2016-2020 роки

1. Місія підпрограми в досягненні Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) та Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) на період до 2020 року. Призначення підпрограми у структурі Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини на 2016-2020 роки.

2. Система показників оцінки, прогнозування і планування людського розвитку в області.

3. Стратегічні індикатори Регіонального людського розвитку в області за роками.

4. Соціальні нормативи України, стандарти та еталони країн – членів ЄС.

5. Матеріально-технічна база людського розвитку в області.

5.1. Діюча МТ база: перелік об'єктів, місце розташування, стан фізичного та морального зно-

су, укомплектованість фахівцями, наявність фінансування.

5.2. Потреба в модернізації діючих об'єктів та створення нових:

- наявність та необхідність розробки проекту;
- поточний та капітальний ремонт;
- реконструкція зі збереженням або з розширенням потенціалу;
- нове створення або нове будівництво;
- оснащення обладнанням, засобами зв'язку, комп'ютерною технікою, Інтернет;
- реставрація пам'яток культури, історії та архітектури;
- підготовка і перепідготовка кадрів.

6. Доцільні джерела та прогнозні обсяги фінансування:

- місцевий бюджет;
- державний бюджет;
- спільне фінансування з державного та місцевого бюджетів;
- державно-приватне партнерство;
- секторальна бюджетна допомога ЄС;
- міжнародна технічна допомога на місцевий розвиток;
- прямі іноземні інвестиції;
- кредити і гранти;
- благодійні фонди та спонсорська допомога;
- соціальні облігації.

7. Перелік обласних цільових, комплексних, інвестиційних програм і проектів, до яких необхідно внести зміни щодо імплементації місцевих завдань та індикаторів досягнення ЦРТ та ЦСР: назва програми, термін дії, документ затвердження, завдання та індикатори.

8. Заходи щодо зменшення негативного впливу подій і обставин та збільшення позитивного впливу місцевої адміністрації на людський розвиток.

9. Відповідальні виконавці по роках.

В базовому правовому документі нашої держави підкреслено, що вона відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є її головним обов'язком (ст. 3).

Реалізацію Державної регіональної політики, Стратегій, Програм і Планів соціально-економічного розвитку регіонів Столяров В.Ф. і Кукарцева С.В. вбачали наступними складовими інституалізації комплексності регіонального розвитку національного господарства [28, с. 24]:

1. Соціальне партнерство місцевих органів влади, бізнесу і громадськості.
2. Автономна комерційна діяльність Агенції (Центру) регіонального розвитку.

3. Національний вимір і нормування ефективності регіонального розвитку.

4. Корпоративне управління екологічною, соціальною та економічною безпекою регіону.

Узгоджена взаємодія зазначених інституцій покликана забезпечити створення еколого-, соціально-, економікоєфективних масштабів національного виробництва регіонів і надання публічних послуг його населенню.

Найдьонов В.С. інструментами державного регулювання соціальної політики на рівні регіону вважав [5, с. 22]:

1. Забезпечення зайнятості.
2. Подолання бідності.
3. Забезпечення умовами життя і соціальною інфраструктурою.
4. Підтримка малозабезпечених та непрацеспроможних.
5. Зменшення диференціації рівня доходів і умов життя.

А інструментами державного регулювання соціально-економічного розвитку територій та населених пунктів він пропонував:

1. Визначення завдань та індикаторів соціально-економічного розвитку територіальних комплексів.
2. Розвиток загальногосподарської та соціальної інфраструктури.
3. Вплив на форми господарювання.
4. Встановлення форм господарювання з метою розвитку інфраструктури.
5. Порівняльна оцінка рівнів соціально-економічного розвитку територій.
6. Планування соціально-економічного розвитку територіальних комплексів.

З урахуванням розглянутих положень загальної схеми алгоритму функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку представлено на рис. 2., а стан діючого нормативно-правового та пошукового науково-методичного забезпечення його першого провідного елемента – в таблиці 1.

Запропонований алгоритм включає прямі (суцільні лінії) та зворотні зв'язки (пунктирні лінії) як між окремими провідними функціями та процедурами державного регулювання, так і в цілому за усіма функціями і процедурами повного циклу державного регулювання регіонального людського розвитку разом з оцінкою його результативності та ефективності (див. рис. 2).

Згідно алгоритму, за прямими зв'язками відбувається визначення відповідних показників та індикаторів, а за зворотними зв'язками – їх уточнення завдяки виявленим відхиленням від нормативів або порогових значень стійкості параметрів-індикаторів економічної безпеки.

У зв'язку з обґрунтованими пропозиціями щодо розробки в Україні Національної та Регіональних програм людського розвитку виникла потреба уточнення та внесення змін в Закони України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. № 1621-IV та «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. № 1602-III. У

першому законі в ст. 3 «Класифікація державних цільових програм» до ознак програм «Соціальні», «Національно-культурні» та «Екологічні» ввести ознаку «Людський розвиток». У другому законі ст. 4 «Система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку» ввести категорію державного регулювання «Національна та Регіональні програми людського розвитку».

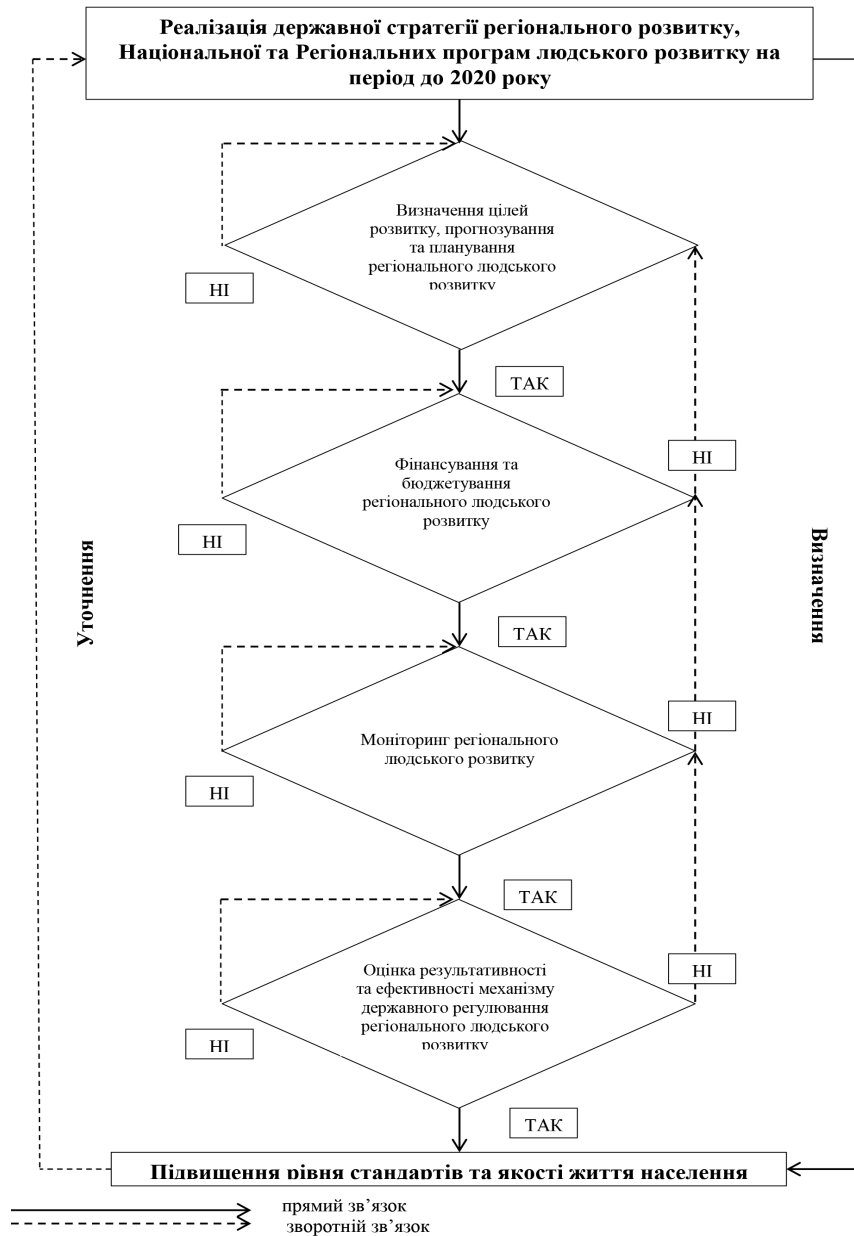

Рис. 2. Алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку
Джерело: Авторська розробка

Діюче нормативно-правове та пошукове науково-методичне забезпечення основних складових механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

№ п/п	Складові механізми державного регулювання регіонального людського розвитку	Нормативно-правові акти та наукові доробки
1. Визначення цілей розвитку, моделювання, прогнозування і планування регіонального людського розвитку		
1.1.	Розробка заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку та Програм сталого розвитку	<p>1.1.1. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p.</p> <p>1.1.2. Закон України від 05 лютого 2015 року № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156-19.</p> <p>1.1.3. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 року №821 «Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-p.</p> <p>1.1.4. Постанова КМУ від 11 листопада 2015 року № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-p.</p>
1.2.	Локалізація завдань Програм і Національного плану дій зі сталого розвитку та розробка Національної програми людського розвитку	<p>1.2.1. Стратегія сталого (збалансованого) розвитку України на період до 2030 року (проект).</p> <p>1.2.2. Указ Президента України від 12 січня 2015 № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.</p> <p>1.2.3. Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України // Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України /кол. авторів – 2-вид., доп. та перероб. – К.: ДННУ АФУ; УДУФМТ, 2011. – С.12-33.</p> <p>1.2.4. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Основи взаємодії програм людського розвитку з національними проектами України // Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4 червня 2015 року). – Київ: ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2015 р. – С. 178-180.</p>
1.3.	Локалізація завдань Програм і Національного плану дій зі сталого розвитку та розробка Регіональних програм людського розвитку	<p>1.3.1. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Провідні складові механізми державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади) // Вісник економічної науки України / Наук. ред. О.І. Амоша. – Донецьк, 2014. – № 2 (26). – С. 131-140.</p> <p>1.3.2. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Науково-освітнське забезпечення механізму державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади) // Вісник економічної науки України / Наук. ред. О.І. Амоша. – Донецьк, 2014. – № 3 (27). – С. 113-126.</p> <p>1.3.3. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія розробки програм та бюджету регіону в контексті людського розвитку // Збірник наукових праць. Вип. 6. Економічні науки. – Чернівці: Книги–XXI, 2010. – с. 55-65.</p> <p>1.3.4. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія бюджетування людського розвитку в Україні [Текст] // Збірник наукових праць. – Вип. 8. Економічні науки. – Чернівці: Книги–XXI, 2012. – с. 17-35.</p> <p>1.3.5. Шинкарюк О.В. Становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні (від цілей людського розвитку до завдань сталого розвитку) // Економіка та держава. – Київ, 2016. – № 8 (серпень). – С. 70-78.</p> <p>1.3.6. Шинкарюк О.В. Становлення та розвиток інформаційно-методичного забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку (в контексті реалізації національних завдань ЦРТ) / Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – №11.</p>

Висновки. Цільовими показниками соціально-економічного розвитку регіону, як і національного господарства в цілому, є показники рівня, стандарту і якості життя населення. Саме вони з найбільшою змістовною адекватністю відображають соціальну спрямованість всіх змін, що проводяться в регіоні.

Рівень життя – це комплексний показник, що характеризує досягнуте задоволення матеріальних і духовних потреб людини та суспільства в цілому, відображаючи в кінцевому результаті добробут населення. Причому структура матеріальних і духовних потреб людини адекватна структурі людської діяльності, початковим моментом і метою якої є їх задоволення.

Стандарт життя – це соціально прийнятий норматив рівня життя. У ряді держав існують певні офіційні стандарти життя і, крім того, кожна соціальна група і спільність та навіть кожна людина має свій власний суб'єктивний стандарт. Стандарт життя також змінюється із часом, але ця зміна відбувається дискретно в міру якісної зміни соціально-економічної системи.

Якість життя – це співвідношення рівня життя та прийнятого стандарту. Цей критерій показує ступінь задоволення потреб, а оскільки потреби виникають тільки за наявності потенційних можливостей, то якість життя фактично відображає рівень рівноваги соціально-економічної системи і характеризує рівень соціальної напруги.

Диференціація регіонів України за рівнем людського розвитку – це найбільш комплексний індикатор оцінки ефективності державної регіональної політики, яка здійснюється за основними складовими людського розвитку: станом охорони здоров'я та демографічною ситуацією, рівнем освіти та розвитком системи освіти, станом ринку праці та рівнем добробуту.

При цьому показники соціально-економічного розвитку регіону стають не тільки функцією виключно природних ресурсів, капіталу та організаційно-технічних факторів, а й результатом реалізації соціального капіталу – освіченості, здоров'я, культури, історичної спадщини населення, свідомості здійснення екологізації виробництва й управління в підприємницькій діяльності та інше.

В Україні національні консультації щодо визначення пріоритетів розвитку після 2015 року відбулися на початку 2013 року. У процесі національних консультацій було враховано думку представників органів державної влади, академічних кіл, неурядових організацій, профспілок, малого, середнього та великого бізнесу, молоді, національних меншин, людей з обмеженими можливостями, людей, які живуть з ВІЛ/СНІД тощо.

Найбільш значущими для широких верств українського суспільства напрямами, пріоритетами та завданнями розвитку було визнано:

- забезпечення соціальної справедливості;
- доступ до якісних послуг системи охорони здоров'я та освіти;
- гідна праця та модернізація економіки;
- розвиток інфраструктури і захист довкілля;
- підвищення якості управління.

Підвищення якості управління, насамперед, і пропонується здійснювати шляхом інституалізації провідних елементів та основних складових механізму державного регулювання людського розвитку на національному та субнаціональному (регіональному) рівнях.

Детальне розкриття другого та третього провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку заплановано розкрити у II та III частинах даної статті.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Цілі Розвитку Тисячоліття – ПРООН в Україні – UNDP in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/mdgoverview.html.
3. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України; затверджена Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України від 14.03.2001 р. № 76 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_04.pdf.
4. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. – Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р>.
5. Найдюнов В.С. Основи державного регулювання економіки [Текст]: Навчальний посібник на матеріалах України / В.С. Найдюнов. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2010. – 260 с.
6. Манцуров І.Г. Регулювання соціально-економічного розвитку України [Текст]: колективна монографія / І.Г. Манцуров, І.К. Бондар, Є.О. Бугаєнко; за ред. І.Г. Манцура. – К.: ВД «Корпорація», 2010. – 195 с.
7. Дрига С.Г. Якість життя: соціально-економічні аспекти [Текст]: колективна монографія / С.Г. Дрига, І.Г. Манцуров, В.П. Павленко; за наук.ред. І.Г. Манцура. – К.: НДЕІ, 2011. – 442 с.
8. Саричев В.І. Національні пріоритети у глобальному управлінні людським розвитком [Текст]: Монографія / В.І. Саричев. – Дніпропетровськ: «Нова ідеологія», 2013. – 340 с.
9. Куценко В.І. Соціальний ресурс формування інноваційної економіки в контексті сталого розвитку [Текст]: Монографія / [В.І. Куценко, О.В. Гарашук, О.О. Євсєєва та ін.]; за наук. ред. В.І. Куценко / Державна установа «Інститут еконо-

міки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К., 2013. – 336 с.

10. Куценко В.І. Суспільний вектор сталого розвитку (питання теорії та практики) [Текст]: Монографія / [В.І. Куценко, В.П. Удовиченко, Я.В. Остафійчук та ін.]; за наук. ред. В.І. Куценко / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2013. – 336 с.

11. Романюк С.А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика [Текст]: монографія / С.А. Романюк. – К.: НАДУ, 2013. – 375 с.

12. Чорнодід І.С. Соціальна конкурентоспроможність національної економіки: сутність, показники та чинники забезпечення [Текст]: монографія / І.С. Чорнодід. – Чернівці: Технодрук, 2014. – 384 с.

13. Павленко В.П. Державне регулювання національної економіки: методологія та перспективи розвитку [Текст]: монографія / В.П. Павленко; Київ: НДЕІ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Київ: Фенікс, 2015. – 303 с.

14. Головінов О.М. Держава як інститут забезпечення сталого розвитку національної економіки [Текст] / О. М. Головінов. // Економічний вісник Донбасу / Наук. ред. В.І. Ляшенко. – Донецьк, 2011. – № 1 (23). – С. 211-217.

15. Новикова О.Ф. Диагностика состояния и перспектив развития социальной ответственности в Украине (экспертные оценки) [Текст]: монографія / [О.Ф. Новикова, М.Е. Дейч, О.В. Панькова и др.]; НАН Украины, Институт экономики промышленности. – Донецк, 2014. – 320 с.

16. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком [Текст]: навчальний посібник / Д.М. Стеченко. – Київ: «Вища школа», 2000. – 223 с.

17. Кулинич Р.О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку [Текст]: Монографія / Р.О. Кулинич. – К.: ВПД «Формат», 2008. – 288 с.

18. Манцуров І.Г. Методологія статистичного оцінювання економічного зростання та конкурентоспроможності країни [Текст] / І.Г. Манцуров. – К.: КНЕУ, 2006. – 306 с.

19. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення [Текст]: монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саенко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

20. Матросова Л.М. Аналіз методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів [Текст] / Л. М. Матросова, Л. О. Пруднікова. – // Економічний вісник Донбасу / Наук. ред. В.І. Ляшенко. – Донецьк, 2008. – № 3 (13). – С. 69-72.

21. Антошкін В.К. Оцінка регіональних процесів формування соціально-економічної безпеки [Текст] / В.К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – № 1 (29). – с. 111-115.

22. Антошкін В.К. Рівень соціально-економічної безпеки регіонів України [Текст] / В.К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – № 2 (30). – С. 65-70.

23. Антошкін В.К. Домінанти організаційно-економічного механізму управління соціально-економічною безпекою ре-

гіонів [Текст] / В.К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – № 4 (32). – С. 76-79.

24. Откидач М.В. Методичні підходи до побудови субіндексів регіонального людського розвитку [Текст] / М.В. Откидач // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – №1. – С. 145-157.

25. Шинкарюк О.В. Становлення та розвиток інформаційно-методичного забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку (в контексті реалізації національних завдань ЦРТ) [Текст] / О.В. Шинкарюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – №11.

26. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Провідні складові механізму державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади) [Текст] / В.Ф. Столяров, О.В. Шинкарюк; наук. ред. О.І. Амоша // Вісник економічної науки України. – Донецьк, 2014. – № 2 (26). – С. 131-140.

27. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Науково-освітняське забезпечення механізму державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади) [Текст] / В.Ф. Столяров, О.В. Шинкарюк; наук. ред. О.І. Амоша // Вісник економічної науки України. – Донецьк, 2014. – № 3 (27). – С. 113-126.

28. Столяров В.Ф. Механізм регіонального розвитку національної економіки: Методологічна розробка [Текст] / Упор.: В.Ф. Столяров, С.В. Кукарцева. – К.: КНУТД, 2006. – 36 с.

REFERENCES

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996, June 28). Constitution of Ukraine (Law of Ukraine). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (in Ukr.).

2. Millennium Development Goals — UNDP in Ukraine. Retrieved from <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/mdgoverview.html> (in Ukr.).

3. The State Statistics Service of Ukraine and National akademiya of Sciences of Ukraine (2001, March 14). *Metodyk a vymiriuvannia liuds'koho rozvytku rehioniv Ukrainy* [Methods of measuring human development of regions of Ukraine] Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_04.pdf (in Ukr.).

4. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2014, April 1). *Kontseptsiia reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorial'noi orhanizatsii vlady* [The concept of local government reform and territorial organization of power]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-r> (in Ukr.).

5. Najd'onov, V. (2010). *Osnovy derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky: Navchal'nyj posibnyk na materialakh Ukrainy* [Fundamentals of state regulation of the economy: Study guide on the materials of Ukraine]. Nizhyn: Aspekt-Polihraf, Ltd (in Ukr.).

6. Mantsurov, I., Bondar, I. & Buhaienko Ye. (2010). *Rehuliuвання sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Regulation of social and economic development of Ukraine]. K.: Korporatsiia, VD (in Ukr.).

7. Dryha, S., Mantsurov, I. & Pavlenko V. (2011). *Yakist' zhyttia: sotsial'no-ekonomichni aspekty* [Quality of life: social and economic aspects]. K.: NDEI (in Ukr.).

8. Sarychev, V. (2013). *Natsional'ni pryorityty u hlobal'nomu upravlinni liuds'kym rozvytkom* [National priorities in the global

management of human development]. Dnipropetrovs'k: Nova ideolohiia, Ltd (in Ukr.).

9. Kutsenko, V., Haraschuk O. & Yevsieieva O. (2013). Sotsial'nyj resurs formuvannia innovatsijnoi ekonomiky v konteksti staloho rozvytku [Social resource of formation of innovation economy in the context of sustainable development]. K.: Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsional'noi akademii nauk Ukrainy, DU (in Ukr.).

10. Kutsenko, V., Udovychenko, V. & Ostafijchuk, Ya. (2013). Suspil'nyj vektor staloho rozvytku (pytannia teorii ta praktyky) [Social vector of sustainable Development (theory and practice)]. Chernihiv: Vydavets' Lozovij V.M. (in Ukr.).

11. Romaniuk, S. (2013). Rozvytok rehioniv u vidkrytij ekonomitsi: teoriia, polityka, praktyka [The development of regions in an open economy: theory, policy, practice]. K.: NADU (in Ukr.).

12. Chornodid, I. (2014). Sotsial'na konkurentospromozhnist' natsional'noi ekonomiky: sutnist', pokaznyky ta chynnyky zabezpechennia [Social competitiveness of the national economy: essence, factors and indicators to ensure]. Chernivtsi: Tekhnodruk, Ltd (in Ukr.).

13. Pavlenko, V. (2015). Derzhavna rehuliuвання natsional'noi ekonomiky: metodolohiia ta perspektyvy rozvytku [State regulation of national economy: methodology and perspectives of development]. K.: Feniks, Ltd (in Ukr.).

14. Holovinov, O. (2011). Derzhava iak instytut zabezpechennia staloho rozvytku natsional'noi ekonomiky [The state as an institution for sustainable development of national economy], Ekonomichnyj visnyk Donbasu, 1 (23), 211-217 (in Ukr.).

15. Novykova, O., Dejch, M. & Pan'kova, O. (2014). Dyahnostyka sostoiannia y perspektyv razvytia sotsyal'noj otvetstvennosti v Ukraine (ekspertnye otsenky) [Diagnosis of the condition and prospects of the development of social responsibility in Ukraine (expert estimation)] – Donetsk: NAN Ukrainy, Ynstytut ekonomiky promyshlenosti (in Rus.).

16. Stechenko, D. (2000). Upravlinnia rehional'nym rozvytkom [Management of regional development]: navchal'nyj posibnyk. K.: Vyscha shkola (in Ukr.).

17. Kulynych, R. (2008). Statystychni metody analizu vzaïmozv'iazku pokaznykiv sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku [Statistical methods for analysis of the relationship indexes of social and economic development]. K.: Format, VPD (in Ukr.).

18. Mantsurov, I. (2006). Metodolohiia statystychnoho otsiniuvannia ekonomichnoho zrostantia ta konkurentospromozhnosti krainy [The methodology of statistical estimation of economic growth and competitiveness of the country]. K.: KNEU (in Ukr.).

19. Varnalij, Z., Burkal'tseva, D. & Saienko, O. (2011). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety zmitsnennia

[The economic security of Ukraine: problems and priorities of strengthening]. K.: Znannia Ukrainy (in Ukr.).

20. Matrosova, L. & Prudnikova, L. (2008). Analiz metodyk otsinky sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Analysis valuation of techniques of social and economic development], Ekonomichnyj visnyk Donbasu, 3 (13), 69-72 (in Ukr.).

21. Antoshkin, V. (2015). Otsinka rehional'nykh protsesiv formuvannia sotsial'no-ekonomichnoi bezpeky [Evaluation of regional processes of formation of socially-economic security], Visnyk Berdians'koho universytetu menezhmentu i biznesu, 1 (29), 111-115 (in Ukr.).

22. Antoshkin, V. (2015). Riven' sotsial'no-ekonomichnoi bezpeky rehioniv Ukrainy [The level of social and economic security of regions of Ukraine], Visnyk Berdians'koho universytetu menezhmentu i biznesu, 2 (30), 65-70 (in Ukr.).

23. Antoshkin, V. (2015). Dominanty orhanizatsijno-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia sotsial'no-ekonomichnoiu bezpekoiu rehioniv [Dominants organizational and economic mechanism of social and economic security of regions], Visnyk Berdians'koho universytetu menezhmentu i biznesu, № 4 (32), 76-79 (in Ukr.).

24. Otkydach, M. (2016). Metodichni pidkhody do pobudovy subindeksiv rehional'noho liuds'koho rozvytku [Methodical approaches to building subindexes of regional human development], Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika, 1, 145-157 (in Ukr.).

25. Shynkariuk, O. (2016). Stanovlennia ta rozvytok informatsijno-metodychnoho zabezpechennia monitorynhu rehional'noho liuds'koho rozvytku (v konteksti realizatsii natsional'nykh zavdan' TsRT) [Formation and development of information and methodical support of monitoring regional human development (in the context of national of MDG tasks)], Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, №11 (in Ukr.).

26. Stoliarov, V. & Shynkariuk, O. (2014). Providni skladovi mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia «zhyttiam po-novomu» (v umovakh detsentralizatsii vlady) [The leading components of mechanism of public administration with «life in a new way» (in condition decentralization of power)], Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, № 2 (26), 131-140 (in Ukr.).

27. Stoliarov, V. & Shynkariuk, O. (2014). Naukovo-osvitians'ke zabezpechennia mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia «zhyttiam po-novomu» (v umovakh detsentralizatsii vlady) [Scientific and educational provision of mechanism of public administration with «life in a new way» (in condition decentralization of power)], Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, № 3 (27), 113-126 (in Ukr.).

28. Stoliarov, V. & Kukartseva, S. (2006). Mekhanizm rehional'noho rozvytku natsional'noi ekonomiky [The mechanism of regional development of the national economy]. K.: KNUTD (in Ukr.).